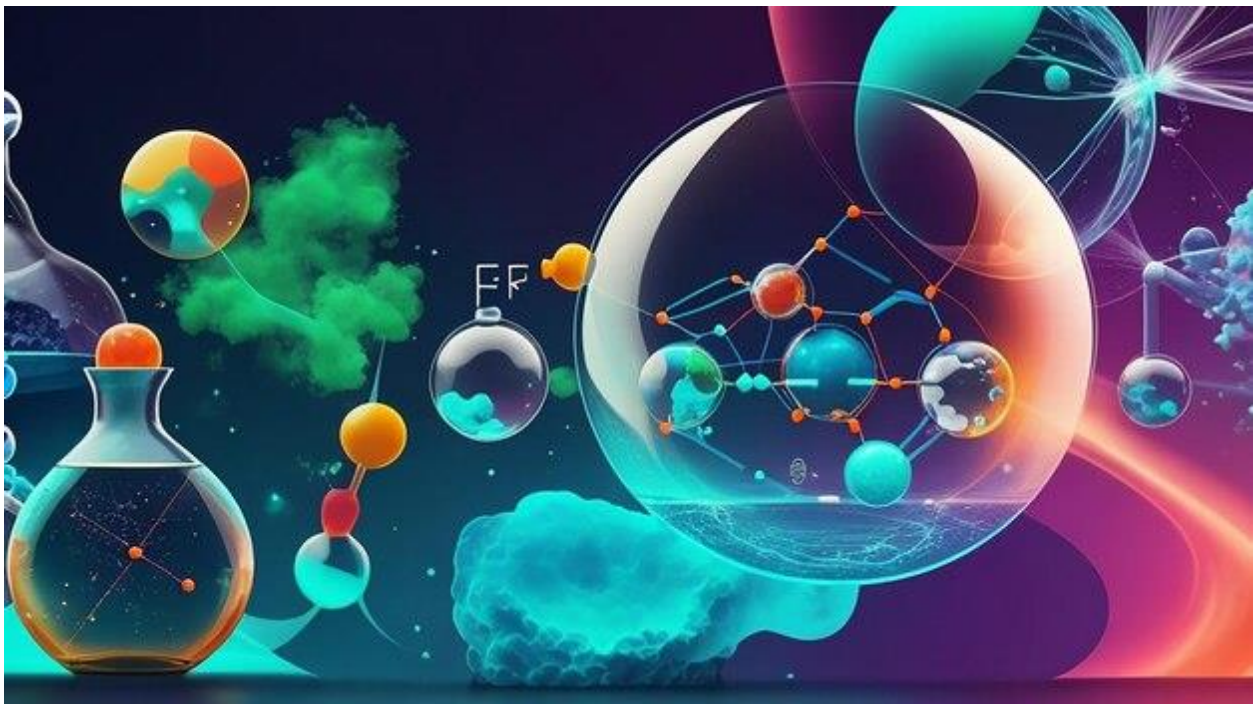
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ҰЛАН АКАДЕМИЯСЫ

Жедел өнер және моральдық-психологиялық қамтамасыз ету кафедрасы

А.Ж. ТӘТТІМБЕТОВ, А.М. КЕНЖЕБАЕВА, Р.К.ТҰРЛЫБАЕВ

«ҚАЗІРГІ ӘСКЕРИ ҚАҚТЫҒЫС ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ӘСКЕРІ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІҢ МОРАЛДЫҚ-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ: АҚПАРАТТЫҚ СОҒЫСТАР ЖӘНЕ КИБЕРҚАУІПТЕРДІҢ ӘСЕРІ»
тақырыбы бойынша

ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫСТАР

Петропавл – 2025 ж

АВТОРЛАР:

Тәттімбетов А.Ж. – Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясының жедел өнер және моральдық-психологиялық қамтамасыз ету кафедрасының моральдық-психологиялық қамтамасыз ету циклінің бастығы, полковник.

Кенжебаева А.М. – Қазақстан Республикасы Ұлттық ұлан академиясының жедел өнер және моральдық-психологиялық қамтамасыз ету кафедрасының моральдық-психологиялық қамтамасыз ету циклінің аға оқытушысы, подполковник.

Тұрлыбаев Р.Қ. – Қазақстан Республикасы Ұлттық ұлан академиясының жедел өнер және моральдық-психологиялық қамтамасыз ету кафедрасының моральдық-психологиялық қамтамасыз ету циклінің аға оқытушысы, подполковник.

А.Ж. Тәттімбетов, А.М.Кенжебаева, Р.К.Тұрлыбаев. «ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ӘСКЕРИ ҚАҚТЫҒЫС ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ӘСКЕРІ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІҢ МОРАЛДЫҚ-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ: АҚПАРАТТЫҚ СОҒЫСТАР ЖӘНЕ КИБЕРҚАУІПТЕРДІҢ ӘСЕРІ» тақырыбы бойынша әдістемелік ұсыныстар - Қазақстан Республикасының Ұлттық ұланы. Петропавл, 2025. - 13 б.

Бұл әдістемелік ұсыныстар ақпараттық соғысты, киберқауіптерді және жаудың психологиялық операцияларын белсенді қолданумен сипатталатын заманауи әскери қақтығыстардағы әскери қызметшілердің мінез-құлқының моральдық-психологиялық аспектілерін зерттейді. Мақалада жеке құрамның моральдық-психологиялық жағдайына әсер ететін негізгі факторлар, деструктивті ақпараттық әсерлерге төзімділікті дамыту тетіктері, шиеленіс пен белгісіздік жағдайында әскери қызметкерлердің мінез-құлық ерекшеліктері қарастырылған.

Бұл әдістемелік ұсыныстар жеке құраммен тәрбие, профилактикалық және психологиялық-педагогикалық жұмыстарды ұйымдастырумен айналысатын әскери психологтарға, командирлерге, моральдық-әлеуметтік қызметкерлерге және басқа да мамандарға арналған. Ұсынылған материалдарда теориялық қағидалар, іс-әрекеттердің практикалық алгоритмдері, моральдық жағдайды сақтау, қарсыластың ақпараты мен психологиялық ықпалының алдын алу, күйзеліске төзімділікті күшейту және әскери қызметшілердің кәсіби адалдығын сақтау бойынша ұсыныстар бар.

Бұл ұсыныстарды оқытуда, халықаралық қорғаныс қызметтері жүйесінде, бөлімше командирлерінің жұмысында, моральдық-психологиялық жағдайды талдауда, сондай-ақ қазіргі ақпараттық және киберпсихологиялық кеңістікте жеке құрамды қауіптерден қорғауды қамтамасыз ететін мамандардың практикалық іс-әрекетінде пайдалануға болады.

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы Академиясының Жедел өнер және моральдық-психологиялық қамтамасыз ету кафедрасы мәжілісінің шешімімен қаралды және жарияланды (23.10.2025 ж. № 2 хаттама)

Кіріспе

Заманауи әскери қақтығыстар тек жоғары технологиялы қару-жарақ пен гибридті стратегияларды қолданумен ғана емес, сонымен қатар ақпараттық кеңістікті ұрыс алаңы ретінде белсенді пайдаланумен сипатталады. 21 ғасырда ақпараттық соғыс пен киберқауіптер қарулы қақтығыстардың құрамдас бөлігіне айналып, жеке құрамның моральдық рухына күшті әсер етті. Дезинформацияның, психологиялық операциялардың, кибершабуылдардың және виртуалды қысымның әсері қарулы күштердің моральдық және психологиялық қолдауына (МҚҚ) жаңа міндеттер қояды.

Әскери қызметкерлердің моральдық-психологиялық жағдайы олардың жауынгерлік тапсырмаларды орындаудағы төзімділігін, тәртібін және тиімділігін анықтайтын шешуші фактор болып табылады. Ақпараттық соғыс үрей тудыратын қауесеттердің таралуынан командалық сенімнің бұзылуына және командалық рухтың жойылуына дейін психогендік әсер етудің ерекше түрлерін тудырады. Бұл процестер ақпараттық және киберқауіптер жағдайында персоналдың психологиялық тұрақтылығын қамтамасыз етудің жаңа теориялық және практикалық тәсілдерін әзірлеуді талап етеді.

Осы әдістемелік нұсқаулардың мақсаты ақпараттық және киберқауіптер жағдайында әскери қызметшілердің моральдық-психологиялық жағдайын зерттеу, диагностикалау және нығайтудың ғылыми негізделген тәсілдерін әзірлеу болып табылады.

Ұсыныстардың мақсаттары:

1. Әскери қызметкерлердің мінез-құлқының моральдық-психологиялық аспектілерінің мәні мен құрылымын ашу.
2. Ақпараттық соғыстардың әсерін анықтау және жеке құрамның психикасына, мінез-құлқына және жауынгерлік тиімділігіне киберқауіптер.
3. Гибридті қақтығыстардың жаңа жағдайында моральдық-психологиялық қолдаудың қолданыстағы тәсілдерін жүйелеу.
4. Әскери қызметкерлердің ақпараттық қысымға төзімділігін арттыру бағыттарын әзірлеу.
5. Әскери психологтар мен командирлердің ақпараттық-психологиялық текетірес жағдайында жоғары моральдық жағдайды сақтау бойынша практикалық шаралары мен жұмыс формаларын негіздеу.

Бұл тақырыптың өзектілігі моральдық-психологиялық қолдау жүйесін гибридті соғыстардың шындықтарына бейімдеу қажеттілігімен анықталады, мұнда жеке құрамның санасын, қабылдауын және моральдық қасиеттерін басқару шешуші мәнге ие.

Әскери қақтығыстардың қазіргі жағдайлары және ақпараттық және киберқауіптердің рөлі
1-тарау

Қазіргі қарулы қақтығыстар 20 ғасырдағы классикалық соғыстардан айтарлықтай ерекшеленеді. Бүгінгі күні әскери операциялар ақпараттық соғысты, қоғамдық пікірді манипуляциялауды және цифрлық технологияларды кеңінен қолданумен қатар жүреді. Соғыстың делдалдық сипатқа ие болуына байланысты физикалық және ақпараттық кеңістік арасындағы шекаралар бұлыңғыр болып, моральдық және психологиялық қысым соғыстың негізгі құралына айналуда.

1.1. Гибридті қақтығыстардың сипаты.

Гибридті соғыс әскери, саяси, экономикалық, ақпараттық және кибер қаруларды біріктіреді. Ақпараттық соғыс әлеуметтік желілер, бұқаралық ақпарат құралдары және жедел хабар алмасу қолданбалары арқылы жүргізілуде, онда оқиғалардың бейнесін бұрмалайтын жалған жаңалықтар, үгіт-насихат және қауесеттер таралады. Мұндай операциялардың мақсаты әскерлерді басқару және басқару жүйесінде ұйымдасқандықты тудыру және әскери қызметкерлер арасында сенімсіздік, қорқыныш, апатия және моральдық тұрақсыздықты тудыру болып табылады.

1.2. Киберқауіптер моральсыздандыру факторы ретінде.

Кибершабуылдар жеке деректерді бұзу, жеке ақпаратты жариялау және компроматтарды тарату арқылы тек әскери инфрақұрылымды ғана емес, сонымен қатар әскери қызметкерлерді де нысанаға алады. Бұл осалдық сезімін тудырады, алаңдаушылық тудырады және байланыс қауіпсіздігіне сенімді азайтады. Сонымен қатар, киберқауіптер эмоционалдық жарылыстарды, агрессияны немесе бөлімшелердің моральдық жағдайына әсер ететін демотивацияны тудыруы мүмкін.

1.3. Ақпараттық-психологиялық операциялар.

Қазіргі қақтығыстарда әскери қызметкерлердің шындықты қабылдауын өзгертуге бағытталған психологиялық операциялар әдістері (PSYOPS) белсенді түрде қолданылады. Қарсылас адамдардың когнитивті және эмоционалдық деңгейлеріне әсер етіп, оқиғаларды бұрмалап қабылдауды және әлсіздік немесе әділетсіздік сезімін тудырады. Бұл әсерлер жүйелі қарсы дайындықты талап етеді - сыни ойлауды, медиа сауаттылықты және психологиялық айлаға төзімділікті дамыту.

1.4. Командирлер мен психологтардың жаңа рөлі.

Ақпараттық және киберқауіптер жағдайында бөлімше командирлері мен әскери психологтар моральдық-психологиялық қолдаудың ұйымдастырушылары ғана

емес, сонымен қатар жеке құрамның ақпараттық хабардар болуының қорғаушылары болады. Әскерлердің жауынгерлік тиімділігін сақтау олардың ақпараттық қысым белгілерін тану, жалған ақпаратты анықтау және психологиялық бұзылуларға жедел әрекет ету қабілетіне байланысты.

Әскери қызметкерлер үшін ақпараттық және киберқауіптердің психологиялық салдары
2-тарау

Ақпараттық және киберқауіптердің әскери қызметкерлердің психикалық денсаулығына әсері жан-жақты және жеке және топтық деңгейде де көрінеді. Теріс әсер етудің негізгі түрлеріне мазасыздықтың жоғарылауы, стресстік реакциялар, когнитивті бұзылулар және моральдық компастың бұзылуы жатады.

2.1. Ақпараттық стресс және когнитивті шамадан тыс жүктеме.

Қазіргі заманғы әскери қызметшілер күн сайын үлкен көлемдегі ақпаратпен бетпе-бет келеді, олардың көпшілігі манипуляциялық. Деректерді сүзуге, тексеруге және бағалауға деген тұрақты қажеттілік психикалық шаршауды және эмоционалды шаршауды тудырады. Бұл шешім қабылдаудың бұзылуына, ашуланшақтыққа және сенімсіздікке әкеледі.

2.2. Эмоциялық және психофизиологиялық салдарлар.

Киберқауіптер мен дезинформациялық шабуылдар осалдық, қорқыныш және бақылауды жоғалту сезімін тудырады. Физиологиялық тұрғыдан бұл кортизол деңгейінің жоғарылауы, тахикардия және ұйқының бұзылуы ретінде көрінеді. Ұзақ мерзімді перспективада бұл жағдайлар мазасыздықтың дамуына, депрессияға және мотивацияның төмендеуіне әкелуі мүмкін.

2.3. Моральдық нұсқаулар мен топтық бірегейлікті жою.

Ақпараттық операциялар көбінесе тиесілілік сезімін және командаңың бірлігін бұзуға бағытталған. Манипуляция, қауесет, фактілерді бұрмалау арқылы командаға және жолдастарға сенімсіздік пайда болады. Бұл моральдың әлсіреуіне, бағыныштылықтың бұзылуына және бұйрықтарды орындауға дайындығының төмендеуіне әкеледі.

2.4. Цифрлық ортада қауіпті қабылдау ерекшеліктері.

Үгіт-насихаттың классикалық түрлерінен айырмашылығы, қазіргі киберқауіптер анонимді және үздіксіз әрекет етіп, «толық бақылау» сезімін тудырады. Бұл әскери қызметшілерде психологиялық тұзақ жасайды - толық осалдық пен қорғаныстың жоқтығы елесін. Бұл «цифрлық қорқыныш» құбылысын тудырады, онда желіде үнемі қауіп болуы сөзсіз деп қабылданады.

2.5. Әлеуметтік және психологиялық салдары.

Бірлік деңгейінде ақпараттық шабуылдар тұлға аралық қақтығыстарды, агрессияның күшеюін және жеке қызмет мүшелерінің оқшауланuын тудыруы мүмкін. Тұрақсыз топтық мінез-құлық нормалары қалыптасады, белгісіздік сезімі артады. Бұл топтық тұрақтылық дағдыларын дамытуды талап етеді.

Қазіргі жағдайда әскери қызметшілерді моральдық-психологиялық қамтамасыз ету
3-тарау

3.1. Моральдық-психологиялық қолдаудың мәні мен міндеттері

Моральдық-психологиялық қамтамасыз ету (МҚҚ) – әскери қызметшілердің моральдық-психологиялық жай-күйін сақтауға, нығайтуға және қалпына келтіруге, олардың жауынгерлік тапсырмаларды орындауға дайындығын қамтамасыз етуге бағытталған ғылыми негізделген іс-шаралар жүйесі.

Заманауи жағдайларда ақпараттық-психологиялық қолдау ерекше маңызға ие, өйткені дәл осы адамдар мен топтардың деструктивті ақпарат пен психологиялық әсерлерге төзімділігін қалыптастырады.

Ақпараттық және киберқауіптер контекстіндегі халықаралық қорғаныс жүйесінің негізгі міндеттері:

- жеке құрамның психологиялық тұрақтылығын және күйзеліске төзімділігін дамыту;
- экстремалды жағдайларда моральдық-психологиялық күйзелістердің алдын алу;
- сыни ойлауды және жалған ақпаратқа қарсы тұру қабілетін дамыту;
- қолбасшылық пен бағыныштылар арасындағы сенімділіктің жоғары деңгейін сақтау;
- ақпараттық мәдениет пен медиа кеңістікке саналы қатынасты қалыптастыру.

3.2. Моральдық-психологиялық қолдаудың принциптері

1. Ғылыми негізділік – дәлелді психологиялық әдістерді және бейімделудің заманауи теорияларын қолдану.
2. Жүйелілік – жұмыстың жеке, топтық және ұйымдық формаларының жиынтығы.
3. Алдын алу – бұл дағдарыс басталғанға дейін психоэмоционалды күйзелістердің алдын алу.
4. Ақпараттық қауіпсіздік – персоналдың ақпаратты манипуляциялауды тануға дағдыландыру.

5. Оқытудың басқа бағыттарымен интеграциялау – моральдық-психологиялық жұмыс әскери дайындық пен командалық практиканың жалпы жүйесіне біріктірілуі керек.

3.3. Командирлер мен әскери психологтардың рөлі

Моральдық және психологиялық қолдау көрсетудің негізгі берушілері бөлім командирлері болып табылады. Қол астындағылардың әл-ауқаты көбінесе олардың жеке үлгісіне, қарым-қатынас дағдыларына, эмпатия және эмоцияларды басқару қабілетіне байланысты.

Әскери психологтар, өз кезегінде:

- моральдық-психологиялық ахуалдың диагностикасын жүргізу;
- персоналға кеңес беру;
- командалық құрамды күйзелісті басқару және қарым-қатынас әдістеріне үйрету;
- ақпаратқа қарсы бағдарламаларды әзірлеуге қатысу және киберқауіптер.

МПС тиімділігіне командирдің, психологтың және біртұтас моральдық-ақпараттық жүйе шеңберінде жұмыс істейтін барлық бөлімше командасының тұрақты өзара әрекеттестігі арқылы ғана қол жеткізіледі.

Моральдық-психологиялық жағдайды диагностикалау және бақылау әдістері
4-тарау

4.1. Диагностиканың мақсаты мен міндеттері

Диагностиканың мақсаты – әскери қызметшілердің психоэмоционалдық жағдайындағы өзгерістерді жедел анықтау, кәсіби шаршаудың алдын алу, жалған ақпарат пен психологиялық шабуылдардың әсерін азайту.

Диагностикалық тапсырмалар:

- күйзеліс, қобалжу, агрессия және мотивация деңгейін бағалау;
- бірлік пен моральды талдау;
- ақпараттық әсерлерге төзімділікке әсер ететін факторларды анықтау.

4.2. Диагностикалық әдістер

1. Сауалнамалар.

Олар мемлекеттің субъективті бағасын, қызметке деген көзқарасын және ақпараттық қауіптерді қабылдауды анықтау үшін қолданылады.

Шкаланың мысалдары: Спилбергердің мазасыздану сынағы, Бусс-Дюрки сауалнамасы, Холмс және Рахэ стресс шкаласы.

2. Бақылау және сараптамалық бағалау.

Командирлер мен психологтар мінез-құлқындағы өзгерістерді тіркейді: тітіркену, белсенділіктің төмендеуі, қарым-қатынастан аулақ болу, шаршау шағымдары.

3. Психодиагностикалық тесттер.

Олар стресске төзімділікті өлшеу үшін қолданылады (Кондаш тесті, «Болжау» әдісі), эмоционалды тұрақтылықты және когнитивтік икемділікті бағалау.

4. Ақпараттық ортаның мазмұнын талдау.

Бөлімше ішінде немесе персонал арасында таратылатын медиа ағындары мен хабарламалары жалған ақпарат, қауесет және дүрбелең белгілерін анықтау үшін талданады.

5. Сандық белсенділікті бақылау.

Киберқауіптер жағдайында сандық құрылғылармен жұмыс істеу кезінде әскери қызметкерлердің психологиялық реакцияларын бақылау жүйелерін біріктіру маңызды - эмоционалдық жарылыстар мен байланыс үлгілеріндегі өзгерістерді тіркеу.

4.3. Мониторинг жүйесін ұйымдастыру

Моральдық-психологиялық жағдайды бақылау бөлімшелердің жоспарланған іс-әрекетіне біріктірілген үздіксіз процесс болуы керек.

Үш деңгейлі жүйені енгізу ұсынылады:

- тактикалық деңгей – взвод және рота командирлерінің бақылауы;
- операциялық деңгей – бөлімдер бойынша тұрақты есептер мен психологиялық профильдер;
- стратегиялық деңгей – Қазақстан Республикасы Жаратылыстану ғылымдары академиясының бірыңғай ақпараттық-талдамалық жүйесінде мәліметтерді жинау және талдау.

Бұл тәсіл дағдарыс үрдістерін ерте анықтауды және мамандардың жедел араласуын қамтамасыз етеді.

Ақпараттық және киберқауіптерге моральдық-психологиялық дайындықтың әдістері мен бағдарламалары
5-тарау

5.1. Оқытудың мақсаттары

Моральдық-психологиялық дайындық әскери қызметшілер арасында психологиялық тұрақтылықты, ақпараттық сауаттылықты және цифрлық ортаға қауіп-қатерге саналы қатынасты дамытуға бағытталуы тиіс.

Оның негізгі мақсаты – жалған ақпаратпен, арандатулармен және психологиялық қысыммен бетпе-бет келгенде ішкі тепе-теңдікті сақтау және сыни ойлау қабілетін дамыту.

5.2. Оқытудың негізгі бағыттары

1. Психологиялық тұрақтылыққа тәрбиелеу.

Стрессті басқаруға, өзін-өзі реттеуге және эмоционалды тепе-теңдікке арналған жаттығулар қамтылған. Тыныс алу әдістері, визуализация және когнитивті мінез-құлық терапиясының элементтері қолданылады.

2. Ақпаратты сыни тұрғыдан қабылдауға үйрету.

Әскери қызметкерлер жалған жаңалықтар мен манипуляция белгілерін тани білуі, үгіт-насихат механизмдерін түсінуі керек. Ақпараттың сенімділігін бағалауға арналған ситуациялық жаттығулар орындалады.

3. БАҚ және кибергигиена.

Цифрлық ортада қауіпсіз мінез-құлық дағдылары қалыптасады: жеке деректерді қорғау, сенімді дереккөздерді пайдалану, желідегі қақтығыстарға эмоционалды қатысуды шектеу.

4. Ұжымдық психологиялық тренингтер.

Олар бөлімшедегі ұйымшылдықты, өзара көмек пен моральдық қолдауды нығайту мақсатында жүзеге асырылады.

Топтық терапия элементтері және команда құру әдістері қолданылады.

5. Ақпараттық және психологиялық модельдеу.

Олар киберқауіпті жағдайларды модельдеу, қауесет тарату және жалған ақпарат тарату үшін оқу мақсаттарында қолданылады. Қатысушылар әсерді тануға және тиімді жауап беруге үйренеді.

5.3. Командирлердің оқудағы рөлі

Командир тек ұйымдастырушы ғана емес, психологиялық тұрақтылықтың тасымалдаушысы ретінде де әрекет етуі керек. Олардың сенімділігі, эмоционалдық тұрақтылығы және дағдарыстық жағдайларда моральдық күйді сақтау қабілеті бағыныштылар үшін негізгі мінез-құлық үлгілері болып табылады.

Жүйелі психологиялық дайындықсыз, брифингсіз, нақты жағдайларды талдаусыз, ақпараттық-психологиялық операциялардың әсер етуіне байланысты жағдаяттарды талдаусыз нәтижелі оқыту мүмкін емес.

Ақпараттық және кибер қысым жағдайында әскери қызметшілерді психологиялық қамтамасыз ету және қалпына келтіру
6-тарау

6.1. Психологиялық қолдау көрсетудің жүйелік тәсілінің қажеттілігі

Қазіргі заманғы қақтығыстарда әскери қызметкерлер физикалық ғана емес, сонымен қатар күшті ақпараттық және психологиялық әсерлерге тап болады. Созылмалы күйзеліс, апатия, эмоционалды шаршау және когнитивті бағдарсыздық жағдайлары пайда болады. Сондықтан психологиялық қолдау

жүйесі алдын алуды, дағдарысқа араласуды және қалпына келтіруді қамтитын үздіксіз және жан-жақты болуы керек.

Тиімді қолдау үш деңгейде құрылады:

1. Профилактикалық деңгей – дезадаптация белгілерін ерте анықтау, моральдық ахуалды сақтау шараларын ұйымдастыру.
2. Дағдарыс деңгейі – ақпараттық-психологиялық шабуылға ұшыраған немесе эмоционалды күйзеліске ұшыраған әскери қызметшілерге жедел көмек көрсету.
3. Оңалту деңгейі – психоэмоционалды күйзелісті бастан кешіргеннен кейін жеке және кәсіби потенциалды қалпына келтіру.

6.2. Психологиялық көмек көрсету әдістері

1. Психологиялық кеңес беру.

Әскери қызметкерлерге олардың эмоционалдық реакцияларының себептерін түсінуге және стрессті жеңудің барабар стратегияларын әзірлеуге көмектесуге бағытталған жеке әңгімелер.

2. Топтық жұмыс.

Психокоррекциялық топтар мен пікірталастарды ұйымдастыру, оның барысында әскери қызметшілер қиындықтарды жеңу тәжірибесімен бөліседі, ұжымдық әрекеттестік пен өзара көмекті үйренеді.

3. Психологиялық сауықтыру тренингі.

Релаксация әдістері, тыныс алу жаттығулары, позитивті бейнелерді визуализациялау, автотренинг және когнитивті қайта құрылымдау элементтері қолданылады.

4. Ақпараттық-психологиялық оңалту.

Дезинформация мен жалған жаңалықтардың әсерін жеңілдетуге бағытталған. Психологтар нақты өмірдегі жағдайларды талдайды, ақпарат ағындарын сүзгілеуді үйретеді және бақылау сезімін қалпына келтіреді.

5. Әскери отбасылармен жұмыс.

Әскери қызметкердің психологиялық саулығын қолдау оның жақын туыстарының қатысуынсыз мүмкін емес. Отбасы мүшелерінің қызмет көрсету ерекшеліктері мен ақпараттық тәуекелдер туралы түсінігін арттыруға бағытталған ағарту іс-шараларын ұйымдастыру өте маңызды.

6.3. Психологиялық қалпына келтіру кезеңдері

1. Жағдайды тұрақтандыру - қауіпсіз ортаны құру, эмоционалды қолдау, алаңдаушылық деңгейін төмендету.
2. Тәжірибені талдау және түсіну қызметшіге оның сезімі мен ойларын түсінуге көмектеседі.
3. Бейімделу стратегияларын қалыптастыру – сенімділік пен төзімділікке негізделген жаңа мінез-құлық үлгілерін дамыту.

4. Реинтеграция — әскери қызметшінің моральдық әлеуеті қалпына келтірілген қалыпты қызметтік қызметіне қайта оралу.

Командирлерге, психологтарға және мамандарға ұсыныстар
7-тарау

7.1. Бөлімше командирлеріне ұсыныстар

1. Моральдық-психологиялық қиындықтарды талқылау кезінде бағынушылар арасында ашықтықты қамтамасыз ететін сенімді атмосфераны құру.
2. Жеке мысал арқылы шыдамдылық, сенімділік және белгісіздік жағдайында әрекет етуге дайын болуды көрсетіңіз.
3. Бөлімшенің мақсаттары мен міндеттері туралы персоналға жүйелі түрде хабарлау, жалған ақпараттың алдын алу.
4. Психологпен және ақпараттық қауіпсіздік мамандарымен үздіксіз өзара әрекеттесуді қамтамасыз ету.
5. Бағыныштылардағы эмоционалдық шаршау, алаңдаушылық және сенімсіздік белгілерін жедел анықтау.

7.2. Әскери психологтарға арналған ұсыныстар

1. Қазіргі заманғы диагностикалық әдістерді енгізу жәнепсихопрофилактика, оның ішінде персоналдың жағдайын бақылауға арналған цифрлық құралдар.
2. Ақпаратқа төзімділікті арттыру үшін тренингтер мен бағдарламаларды әзірлеу жәнекиберқауіптер.
3. Ақпараттық қысым жағдайларын талдауға бағытталған топтық талқылауларды ұйымдастыру.
4. Командирлерді жағдайларда іс-әрекетке дайындауға қатысу киберқауіптер, оларға психикалық гигиена және коммуникация әдістерін үйрету.
5. Ұзақ уақыт күйзеліске ұшыраған әскери қызметкерлерге психологиялық оңалту жүргізу.

7.3. Ақпараттық қауіпсіздік мамандарына арналған ұсыныстар

1. Принциптерге персоналды оқытуды жүргізу медиасауаттылық және ақпараттық өзін-өзі қорғау.
2. Психологтармен бірге жалған ақпаратты талдау және бейтараптандыру үшін әдістемелік материалдарды әзірлеу.
3. Ақпараттық-психологиялық шабуыл белгілерінің деректер қорын құру және оларды үнемі жаңартып отыру.
4. Ескерту жүйесіне моральдық-психологиялық жағдайды бағалау элементтерін енгізукиберқауіптер.

7.4. Әр түрлі сала мамандарының күш-жігерін біріктіру

Ақпарат пен киберқауіптерге сәтті қарсы тұру тек жүйенің барлық қатысушыларының: командирлер, психологтар, киберқауіпсіздік мамандары, медициналық қызметкерлер және талдаушылар арасындағы тығыз ынтымақтастықта ғана мүмкін болады. Деректер алмасуды, бірлескен оқытуды және нәтижелерді талдауды қамтамасыз ету үшін бірыңғай үйлестіру құрылымы қажет.

Қорытынды

Заманауи әскери қақтығыс тек қару шайқасы емес, сонымен бірге мағыналардың, қабылдаулардың және моральдық принциптердің шайқасы болып табылады. Мұндай жағдайларда әскери қызметшінің моральдық-психологиялық төзімділігі ақпараттық және кибер қысым кезінде жауынгерлік тиімділікті сақтау қабілетін анықтайтын ерекше маңызды рөл атқарады.

Талдау көрсеткендей, ақпараттық соғыс пен киберқауіптер моральдық жағдайды айтарлықтай төмендетіп, шындықты қабылдауды бұрмалап, ұжымдық сананы тұрақсыздандыруы мүмкін. Сондықтан командирлер мен психологтардың ең маңызды міндеті - жеке құрамның келіп түсетін ақпаратқа сыни тұрғыдан баға беру қабілетін дамыту, ішкі тепе-теңдікті сақтау, өз іс-әрекетіне сенімділікті сақтау.

Осы жұмыс шеңберінде әзірленген әдістемелік ұсынымдар моральдық-психологиялық қамтамасыз етудің кешенді жүйесін құруға, оның ішінде диагностиканы, алдын алуды, әскери қызметшілерді оқытуды және оңалтуды қамтиды. Оларды іс жүзінде жүзеге асыру әскерлердің тұрақтылығын арттыруға, дүрбелеңнің таралуына жол бермеуге, бөлімшелердегі сенімді нығайтуға және жауынгерлік әзірліктің жоғары деңгейін сақтауға мүмкіндік береді.

Осылайша, ақпараттық және киберқауіптерге қарсы әскери қызметкерлердің психологиялық тұрақтылығын қамтамасыз ету қазіргі заманғы гибридті қақтығыстардағы табыстарды анықтайтын қарулы күштерді дамытудың стратегиялық бағытына айналуда.

Әдебиеттер тізімі

1. Зерттеу жұмысының жұмыс бағдарламасы «Қазіргі әскери қақтығыстар жағдайындағы әскери қызметшілердің мінез-құлқының моральдық-психологиялық аспектілері: ақпараттық соғыстардың әсері жәнекиберқауіптер.» Қазақстан Республикасы Ұлттық ұлан академиясы, 2024 ж.
2. Барабанщиков А.В., Дьяченко М.И. Әскери қызметкерлердің қызметтік іс-әрекетінің психологиясы. - М.: Воениздат, 2019 ж.
3. Караяни А.Г., Сурков Е.Н. Іс-әрекеттің экстремалды жағдайындағы жеке тұлғаның психологиялық тұрақтылығы. - М., 2017 ж.
4. НАТО-ның стратегиялық коммуникациялар орталығы. Гибридті қауіптер және ақпараттық соғыс: анықтамалық. – Рига, 2022 ж.
5. Вараксин С.В. Жеке адамның және қоғамның ақпараттық-психологиялық қауіпсіздігі. — Санкт-Петербург, 2020 ж.
6. МакФейт, С. Соғыстың жаңа ережелері: тұрақты тәртіпсіздік дәуіріндегі жеңіс. - Нью-Йорк: Харпер, 2019 ж.
7. Бондаренко А.И. Әскерлерді моральдық-психологиялық қамтамасыз ету: теория және практика. Минск, 2021 жыл.
8. Біріккен штаб бастықтары. Ақпараттық операциялар доктринасы. — Вашингтон, Колумбия округі, 2021 ж.
9. Бехтерев В.М. Ұсыныс және оның қоғамдық өмірдегі рөлі. - М., 2018 ж. (қайта басып шығару).
10. Сун-цзы. Соғыс өнері. — Аударылған басылым, Penguin Books, 2019 ж.